

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNI RAG'BATLANTIRISH

Mamayusupova Shahina Ulug'bek qizi

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Moliya va buxgalteriya fakulteti
sh.mamayusupova@tsue.uz*

Usmonov Maxsud Tulqin o'g'li

*Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti, Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari yo'nalishi magistri
maqsudu32@gmail.com*

Mavlonova Muxlisa Nizomiddin qizi

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti,
Matematika va informatika yo'nalishi 2-kurs talabasi.*

PhD F.E.Qodirov

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti,
Informatika va uni o'qitish metodikasi kafedrası mudiri*

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda investitsiya faolligini rag'batlantirishning dolzarb masalalari, investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish shakllari va usullarining mohiyati, shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb etishni takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar va chora-tadbirlar o'rganiladi va muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: investitsiyalar, investitsiya faoliyati, investitsiya loyihalari, chet ellik investorning imtiyoz va preferensiyalari, huquqlari.

Investitsion faoliyat milliy, mintaqaviy va mikroiqtsodiy darajada sodir bo'ladigan fundamental iqtisodiy jarayonlarda asosiy rol o'ynaydi. Ijtimoiy ishlab chiqarishning tarmoq va reproduktiv tarkibi, hududning ijtimoiy-iqtisodiy salohiyati, uni rivojlantirish va foydalanish istiqbollari, shunga mos ravishda aholi turmush darajasini oshirish investitsiyalarning sifat va miqdor xususiyatlariga bog'liq.

Xorijiy sarmoyani milliy iqtisodiyotga jalb qilish ilg'or zamonaviy texnologiyalar, ilg'or uskunalar, zamonaviy boshqaruv tajribasini qo'llash orqali ishlab chiqarishning yangi sifatini ta'minlashi mumkin.

Rivojlanish strategiyasidayo'nalishi bo'yicha 2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekiston "Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash" yetkazib berildi maqsad: yana takomillashtirish va

rag'batlantirish jozibadorlik sarmoya iqlim mamlakat, farzand asrab olish chora-tadbirlar tomonidan kelgusi besh yilda 120 milliard AQSH dollari miqdorida investitsiyalar, jumladan, 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalar jalb etish. Pastdan yuqoriga tamoyili asosida investitsiyalardan samarali foydalanish va eksport hajmini oshirishning yangi tizimini tashkil etish. 2026-yilgacha xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb qilish strategiyasini amalga oshirish[1] hozir o'zingiz poytaxt xarajatlar ob'ektlar qisqa yoki uzoq muddatda daromad olish uchun tadbirkorlik faoliyati. "Investitsiya" iqtisodiy toifasi qo'llaniladi

bozor iqtisodiyoti.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, investitsiyalar asosiy va aylanma mablag'larning to'planishi sifatida qaraladi. Moliyaviy nuqtai nazardan, investitsiyalar kelajakdagi davrda daromad olish uchun resurslarni muzlatishdir. Buxgalteriya hisobi nuqtai nazaridan, investitsiyalar balansdagi bir yoki bir nechta aktiv va passiv moddalarga kiritilgan kapital xarajatlarning yig'indisidir.

Innovatsiyalar va investitsiyalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ilmiy-texnikaviy taraqqiyot natijalarini joriy etishning asosiy muammosini keltirib chiqaradi. Qoidaga ko'ra, rivojlanayotgan va o'tish davridagi iqtisodiyoti bo'lgan mamlakatlarda muammolar mavjud bo'lib, ularni hal qilish yangi ishlab chiqarishni rivojlantirishning ajralmas qismi hisoblanadi. Bu, birinchi navbatda, innovatsion faoliyatga investitsiya qilish mumkin bo'lgan moliyaviy resurslarning etishmasligi va bu resurslarga ega bo'lgan moliya institutlari turli xil iqtisodiy vaziyatlar tufayli kutish va ko'rish pozitsiyasini egallaydi.

Ob'ekt nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladigan investitsiyalar ikki tomonlama xususiyatga ega: birinchidan, ular iste'mol uchun foydalanilmagan daromad miqdorini aks ettiruvchi investitsiya resurslari sifatida ishlaydi; ikkinchidan, investitsiyalar kapital mulk qiymatining oshishini belgilovchi tadbirkorlik yoki boshqa faoliyat ob'ektlariga qo'yilgan mablag'larni (xarajatlarni) ifodalaydi. Tadbirkorlik va boshqa faoliyat turlariga qo'yilgan resurslar, ya'ni mulkiy va intellektual qadriyatlarining bir qismi sifatida quyidagi investitsiyalar guruhlari ajratiladi:

- pul mablag'lari va moliyaviy vositalar (maqsadli bank depozitlari, aktsiyalar, aktsiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlar);
- moddiy boyliklar (binolar, inshootlar, uskunalar va boshqa ko'char va ko'chmas mulk);
- pul qiymatiga ega bo'lgan mulkiy, intellektual va boshqa huquqlar (nomoddiy aktivlar).

Shunday qilib, resurs aspektida ko'rib chiqiladigan investitsiyalar pul, moddiy shakllarda, shuningdek mulk huquqi va boshqa qadriyatlar shaklida mavjud bo'lishi mumkin. Biroq, investitsiya resurslari qanday shaklda bo'lishidan qat'i nazar, ular iqtisodiy mohiyatiga ko'ra bir xil bo'lib, jamg'arish maqsadida to'plangan daromadlarni ifodalaydi. Xarajat nuqtai nazaridan investitsiyalar investitsiyalar yo'nalishlarini tavsiflaydi va investitsiya faoliyati ob'ekti sifatida ishlaydi. Ularga asosiy va aylanma mablag'lar, qimmatli qog'ozlar va maqsadli pul mablag'lari, nomoddiy aktivlar kiradi.

Investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish shakllari va usullarining mohiyati quyidagilardan iborat:

1. Kapital qo'yilmalar shaklida amalga oshiriladigan investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish davlat hokimiyati va mahalliy hokimiyat organlari tomonidan amalga oshiriladi.

1-rasm. Investisiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishning asosiy shakllari³

Investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish mamlakat qonunchiligiga muvofiq shakl va usullardan foydalangan holda amalga oshirilishi mumkin.

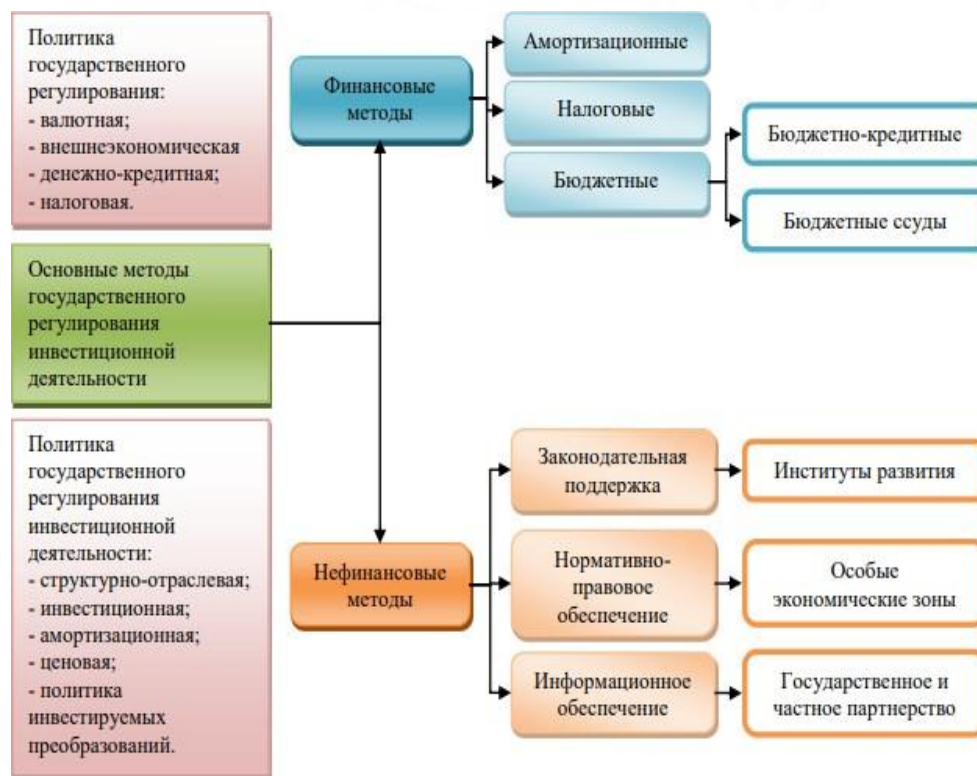
Investitsion jarayonlarni tartibga solish shakllari va usullari quyidagilardan iborat:

investitsiya faoliyati subyektlariga mahalliy soliqlarni to'lashda imtiyozlar belgilash;

investorlar manfaatlarini himoya qilish;

investitsiya faoliyati sub'ektlariga munitsipal mulkdagi yer va boshqa tabiiy resurslardan foydalanish uchun imtiyozli shart-sharoitlarni ta'minlash;
 uy-joy qurilishi va ijtimoiy-madaniy ob'ektlar qurilishini moliyalashtirishning davlat mablag'lari va boshqa byudjetdan tashqari manbalaridan foydalanishni kengaytirish;
 mahalliy davlat hokimiyati organlarining kapital qo'yilmalar shaklida amalga oshiriladigan investitsiya faoliyatida bevosita ishtirok etishi;
 moliya va kredit siyosatini, narx siyosatini, amortizatsiya siyosatini amalga oshirish.

Guruch. 2. Investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish usullari⁴

Davlat investitsiya jarayonlarining barcha subyektlariga, mulkchilik shaklidan qat'i nazar:

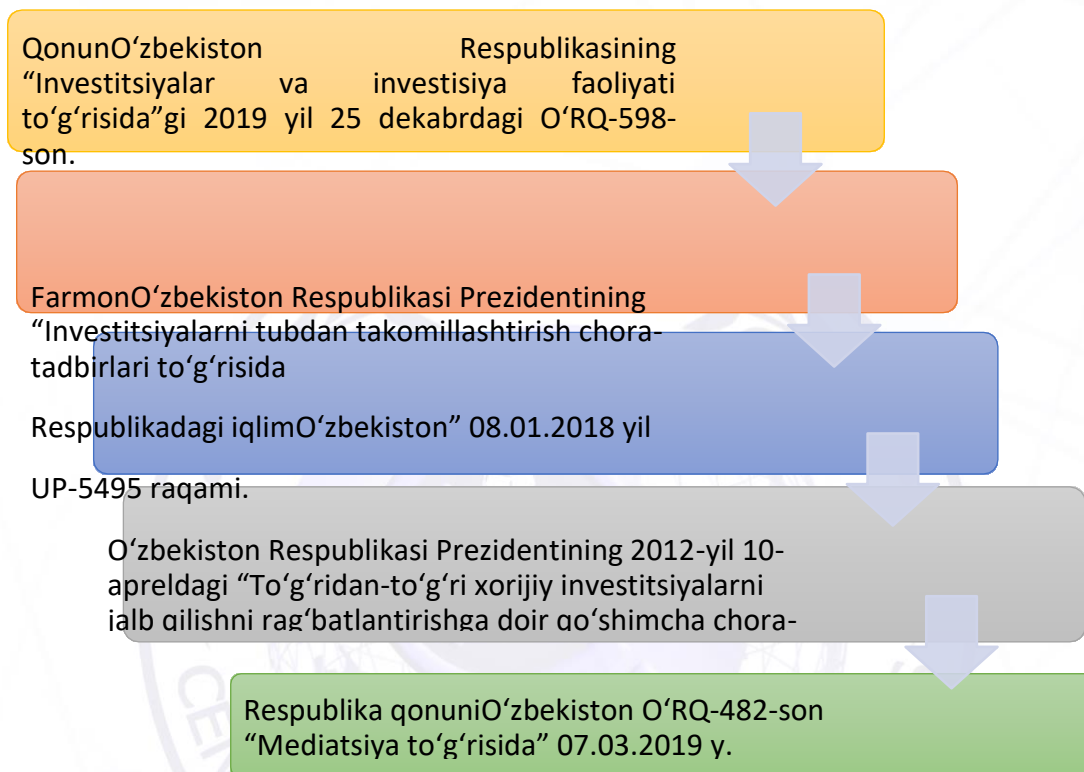
- investitsiya faoliyatini amalga oshirishda teng huquqlarni ta'minlash;
- investitsiya loyihalarini muhokama qilishda shaffoflik;
- davlat hokimiyati organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari va ularning mansabdor shaxslarining qarorlari va harakatlari (harakatsizligi) ustidan sudga shikoyat qilish huquqi;
- kapital qo'yilmalarni himoya qilish.

Xorijiy investitsiyalarning qabul qiluvchi davlatlar uchun iqtisodiy ahamiyati, shuningdek, ularning joylashuvi oqibatlari hisobga olinsa, xorijiy investitsiyalar

davlat tomonidan tartibga solinishi va nazorati ostida ekanligi ko‘rinib turibdi. Shuning uchun xorijiy investitsiyalarning nazariy, iqtisodiy va huquqiy jihatlarini o‘rganish doirasida xorijiy investitsiyalarni davlat tomonidan tartibga solishning shakl va usullarini tahlil qilishga ham tegishli e‘tibor qaratish lozim.5. xorijiy investitsiyalar:

- davlatlararo yoki xalqaro tartibga solish tizimi;

- xorijiy investitsiyalarni milliy tartibga solish tizimi.

3-rasm. O'zbekiston Respublikasida investisiya faoliyatini huquqiy tartibga solish

Xalqaro huquq asos tartibga solish xorijiy investitsiyalarga quyidagilar kiradi:

- ikki tomonlama hukumatlararo kelishuvlar O tartibga solish investisiya munosabatlari,
- mintaqaviy tartibga solish vositalari,
- ko'p tomonlama shartnomalar.

O'zbekiston Respublikasida investitsiyalar shakliga nisbatan ko'plab cheklovlarni kamaytiradigan mexanizmlar ishlab chiqilgan. Xorijiy investorlar respublika hududida qonun hujjatlarida ruxsat etilgan istalgan tashkiliy-huquqiy shaklda korxonalar tashkil etishlari mumkin.

2019-yil 25-dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qonunni imzoladi

O‘RQ-598-son “Investitsiyalar va investisiya faoliyati to‘g‘risida”gi (keyingi o‘rinlarda Qonun). Qonunning qabul qilinishi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 01.08.2018 yildagi “O‘zbekiston Respublikasida investitsiya muhitini yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5495-son Farmonida nazarda tutilgan.

Qonun “Xorijiy investitsiyalar to‘g‘risida”, “Investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi va “Chet ellik investorlar huquqlarining kafolatlari va himoya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qonunlarning qonun kuchga kirganidan keyin o‘z kuchini yo‘qotgan asosiy qoidalarini o‘zida mujassam etgan yagona hujjat bo‘lib xizmat qiladi. kuch.

6-rasm. Mezonlarga muvofiq taqdim etilgan imtiyozlar va afzalliklar⁸

“Investitsiyalar va investisiya faoliyati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonunining 34-moddasiga muvofiq, ushbu moddaning birinchi qismida nazarda tutilgan investitsiyalarni va investisiya faoliyatini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash uchun qo‘llaniladigan imtiyozlar tegishli ravishda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan berilishi mumkin. Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlari, shu jumladan kommunal mulkka nisbatan Qoraqalpog‘iston Respublikasi byudjeti, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy byudjetlari mablag‘lari hisobidan.

Tegishli hududga investitsiya kiritish niyatida bo‘lgan investorlarga ushbu hududning infratuzilmasining rivojlanganlik darajasidan kelib chiqqan holda imtiyoz va preferensiyalar beriladi.

2022-yilning yanvar-iyun oylarida O‘zbekistonning asosiy kapitaliga kiritilgan xorijiy investitsiyalar umumiy hajmi 23,1 trillion so‘mni, shundan 13,6 trillion so‘mni tashkil etdi.

– Bular kafolatlanmagan xorijiy sarmoya va kreditlardir.

2022-yilning besh oyida mamlakatimiz iqtisodiyotiga kiritilgan xorijiy investitsiyalar umumiy hajmidan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ko'rsatkichi 8 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa, davlat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar hajmi 1,5 trillion so'mga yetdi.

Chet elliklar orasida birinchi o'rin O'zbekistondagi investorlar umumiy hajmining 22,3% ko'rsatkichi bilan Xitoyga to'g'ri keladi. Ikkinchi o'rin Rossiyaga tegishli – 21,5%, uchinchi o'rinda esa sezilarli farq bilan Turkiya – 7,5%.

O'zbekistonda investitsiya faolligini rag'batlantirish va investitsiya loyihalarini amalga oshirishni qo'llab-quvvatlashning yangi tizimini joriy etish choralari ko'rilmoqda. Hududiy investitsiya loyihalarini guruhlarini shakllantirishni jadallashtirish, ularning har bir mahallada faoliyat yuritayotgan tuman va shahar hokimlarining tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va qashshoqlikni qisqartirish masalalari bo'yicha o'rinbosarlari bilan yaqin hamkorligini yo'lga qo'yish topshirildi.

Shunday qilib, yaqin kelajakda xorijiy investitsiyalar oqimining o'zgarishining jahon tendensiyalarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb etishni rag'batlantirish maqsadida quyidagilar zarur:

- 1) mamlakat iqtisodiyotiga investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha normativ-huquqiy bazani takomillashtirishni davom ettirish;
- 2) investorlar manfaatlarini himoya qilish darajasini oshirish;
- 3) investorlarga maxsus dasturiy mahsulotlar taqdim etgan holda soliqqa tortish va imtiyozlar tizimining ochiqligi va ravshanligini ta'minlash;
- 4) korrupsiyaga qarshi kurash choralari kuchaytirishni ta'minlash;
- 5) tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun ma'muriy muhitni doimiy ravishda takomillashtirishni ta'minlash;
- 6) "investor – professional ishtirokchi – tartibga soluvchi" munosabatlari tizimining shaffofligi va aniq tashkil etilishini investorlar huquqlari nuqtai nazaridan investitsiya jarayonining huquqlari, majburiyatlari va amalga oshirilishiga alohida e'tibor qaratish.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda xorijiy investitsiyalarni jalb etish va mahalliy eksportchilarni samarali qo'llab-quvvatlashning yangi mexanizmlarini ishlab chiqish, shuningdek, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilishni ta'minlash uchun investitsiya faolligini takomillashtirish va rag'batlantirishni davom ettirish zarur, deb aytishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: O'zbekiston, 2014;
2. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi (yangi tahriri) O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 30-dekabrda O'RQ-599-son Qonuni bilan tasdiqlangan;
3. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investisiya faoliyati to'g'risida"gi 2019 yil 25 dekabrda O'RQ-598-son Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 1-avgustda "O'zbekiston Respublikasida investisiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5495-son Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda "2022-2026-yillarda Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-aprelda "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag'batlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-4434-son Farmoni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-aprelda "Respublika iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish mexanizmlarini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4300-son qarori.
8. Mirziyoyev Sh. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi.- Toshkent: "O'zbekiston" XTPD, 2019.-56 b.